

1034. Tensta kyrka.

Pl. 63.

Litteratur: B 501, L 234, D 1:227. J. Bureus, Fa 6 s. 129 n:r 91 (Caspar Cohl), Fa 5 n:r 373, Fa 1 s. 84; J. Rhezelius, Fa 10:1 n:r 50, Fl 1 n:r 24; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 68; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 395; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA), Fornminnen i Tensta sn 1864 (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 102; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Tensta sn 1928 (ATA); S. B. F. Jansson i Fornvännen 1950, s. 330 f.

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i Fa 10:1 och Fl 1); J. Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 155); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 501); Dybeck (D 1:227).

Fyra runstenar äro kända från Tensta kyrka (U 1034—1037). Tre av dem finnas alltjämt i behåll och äro numera framtagna och resta i närheten av kyrkan. De tillhöra de vackraste runmonumenten i trakten. Var de ursprungligen ha stått, kunna vi tyvärr icke veta. Tensta kyrka är en av Upplands äldsta tegelkyrkor, uppförd under senare delen av 1200-talet. I samband därmed ha dessa fyra runstenar flyttats bort från sina ursprungliga platser och tagits i bruk vid kyrkobygget. Anmärkningsvärt är att de allesammans ha använts som tröskelstenar; tre av dem ha fått en alldeles likartad placering i kyrkans dörrar, med ändarna inskjutna under muren och ristningarna därför delvis dolda. Den fjärde (U 1036) har legat på marken omedelbart framför ingången till koret.

Runstenen U 1034 är sedan hösten 1950 rest på gräsplanen utanför kyrkans södra sida, 5 m. S om kyrkväggen, 12 m. SV om stenens tidigare plats under dörren till koret. Ristningen är vänd mot S.

Runstenen var känd redan av Bureus. Den fanns då »I Tenstadh Koredörr» (Fa 6), »Kyrke-Chordören» (Fa 5), »I Chore Dören» (Fa 10:1), »Vthi Kohrdören inmuradher» (Fl 1). — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »I Teenstad kyrkedörr»; därjämte finnes en blyertsanteckning: »Chordörs tryskelen på sudra sidan» (B 501 och L 234: »I kyrkodörren»). — O. Celsius har granskat inskriften den 26 mars 1727. — I kyrkoinventariet 1829 finnes endast följande uppgift om runstenar i kyrkan: »Under dörrarne till Vapenhuset och Choret ligga tvänne Runstenar, hvars yttre kanter blott äro synliga.» Säkerligen är det U 1034 och 1035, som åsyftas. — R. Dybeck meddelar i sin reseberättelse 1864: »Ur Tenstads kyrka uttogs en runsten, som låg till tröskel i vapenhusdörren och var till sina båda ändar öfvermurad [U 1035]. Vid anställda försök huruvida en annan runsten, hvilken ligger till tröskel i kordörren [U 1034], skulle kunna utan alltför stor möda och kostnad uttagas, hittades tre fot ner i jorden framför samma ingång en alldeles dold, stor sten, hvilken upptogs [U 1036]. Uttagandet af stenen i kordörren befanns hardt när omöjligt, hvarföre man föranläts derifrån afstå. De två lösgjorda runstenarne restes under lummiga trän på den vackra Kyrkovallen söder om Kyrkogården, der den påföljande söndag församlade menigheten med synnerlig uppmärksamhet betraktade dem.» I förteckningen över fornminnen i Tensta sn 1864: »På Tenstads södra kyrkvall stå två runstenar, den ene under sommaren upptagen ur Vapenhusdörren [U 1035] och den andra samtidigt funnen i jorden å Kyrkogården [U 1036].» U 1034 omtalas här icke alls. I *Sveriges runurkunder* (s. å.) säges om denna sten: »Ligger till tröskel, är till största delen öfvermurad och kan svårigen uttagas.» — Enligt beskrivningen till Geologiska kartbladet »Salsta» (1871) funnos av runstenar »Vid kyrkan på ömse sidor om vägen, två» [U 1035 och 1036]; U 1034 omtalas icke. — Vid fornminnesinventeringen 1928 (J. Eriksson): »Runstenar: två på Kyrkvallen, en på vardera sidan om vägen [U 1035 och 1036], och en under muren vid kordörren [U 1034]; dessutom skall, enligt uppgift, en runsten finnas i jorden väster om folkskollärarens tjänstebostad.» — Vid runstensinventeringen 1942 (S. B. F. Jansson): »Runstenen ligger i markytan under tröskeln till

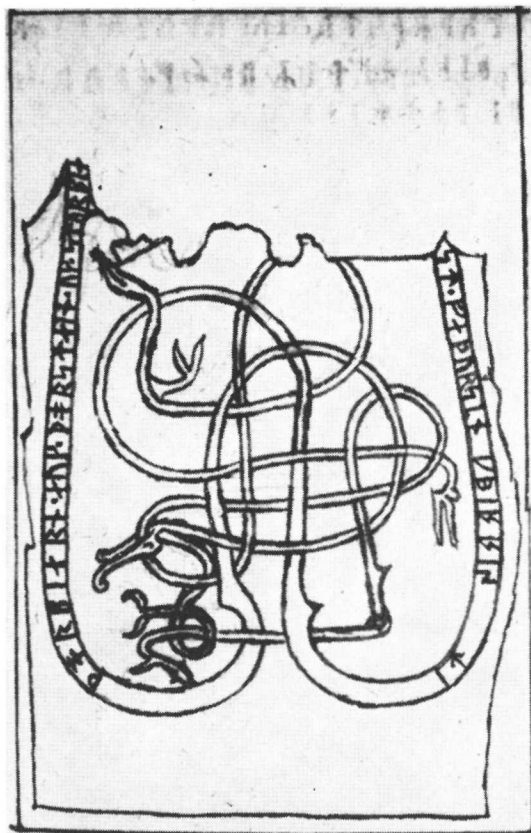

Fig. 233. U 1034. Tensta kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (F a 10: 1).

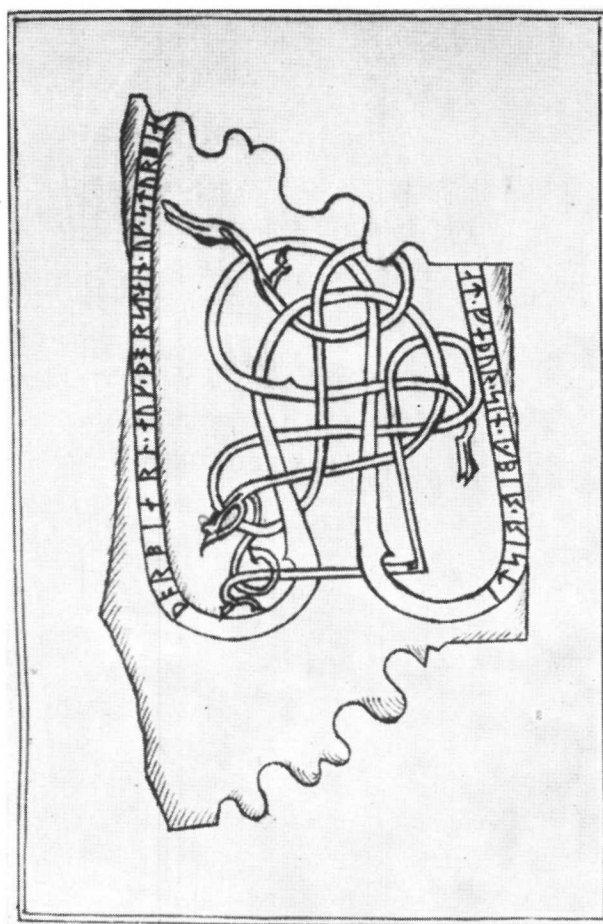

Fig. 234. U 1034. Tensta kyrka.
Efter teckning av Rhezelius (F 11).

koret på kyrkans södra sida. Den ristade sidan ligger uppåt och endast en del av stenens vänstra kant är synlig.» Jansson föreslog, att stenen skulle tagas ut, lagas och resas på kyrkogården. Arbetet utfördes år 1950. Stenen, som, något nedanför mitten, var brusten i två delar, lagades med stenkitt och infällda järnkrampor.

Rödgrå granit. Höjd över markytan 2 m., bredd över mitten 1,07 m. Tjocklek 0,34 m. Den ristade ytan är i stort sett tämligen jämn. Endast upptill är den skrovlig och har varit svår att rista. På v. sidan är en knöl (vid runorna 29—32) och t. h. därom en större inbuktning i ristningsytan. Ristningen är djupt huggen och tydlig, väl bevarad.

Inskrift:

porbiarn . auk . þorstain . uk . styrbiarn . litu raisa stæin . eftir . þorfast . faður sin ybir risti

Þorbiörn ok Þorstæinn ok Styrbiörn letu ræisa stæin æftir Þorfast, faður sinn. Öpir risti.

»Torbjörn och Torsten och Styrbjörn läto resa stenen efter Torfast, sin fader. Öpir ristade.»

Till läsningen: Intet sk vid inskriftens början och slut. Bst i 7 r är till större delen förstörd genom den stora sprickan i stenen. 24 y är tydligt stunget; likaså 65 y och 45 e. Intet sk efter 34 u, 39 a, 61 r, 64 n och 68 r. I de båda sista orden stå runorna på slingans ytterlinje

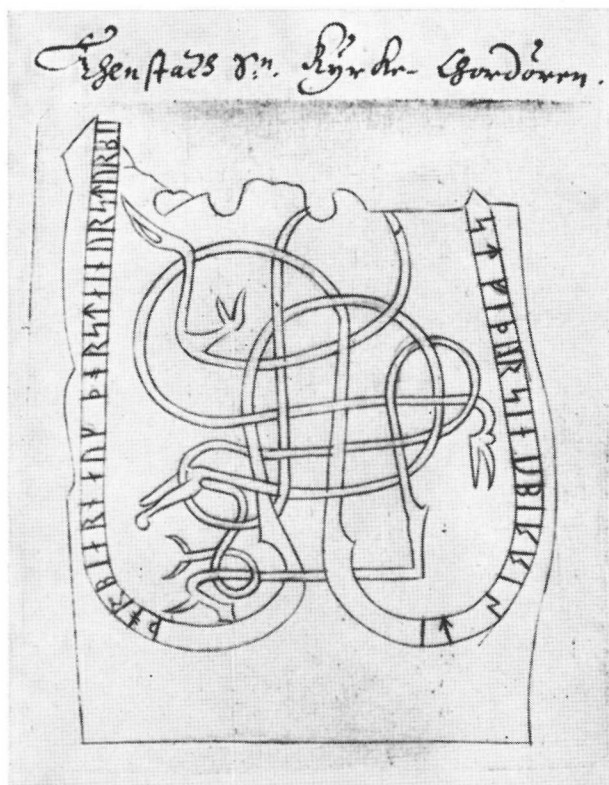

Fig. 235. U 1034. Tensta kyrka.
Efter kopparstick av Bureus.

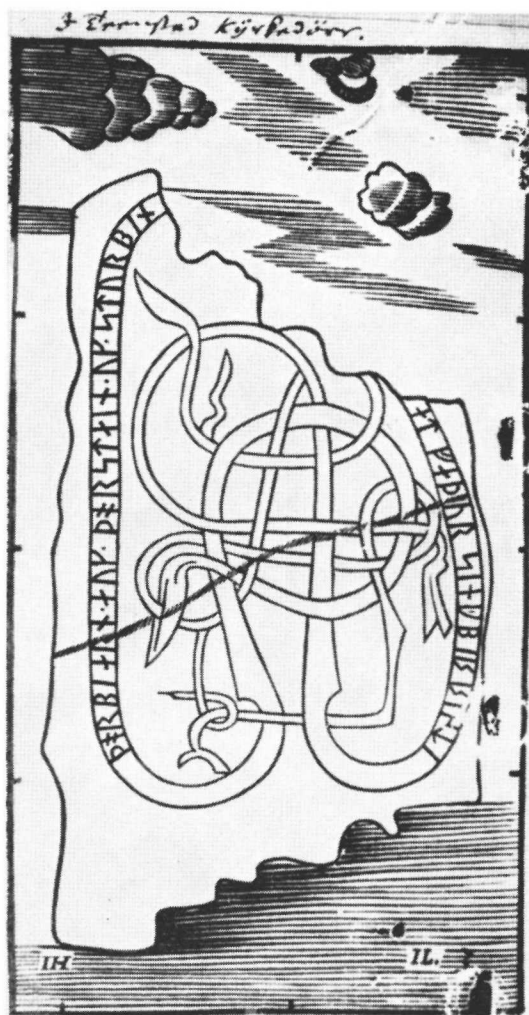

Fig. 236. U 1034. Tensta kyrka.
Efter B 501.

och läsas sålunda i omvänd riktning, från höger till vänster. Runorna äro vänderunor. Se f. ö. *Fornvännen* 1950, s. 332.

I de äldre läsningarna saknas r. 29—54, som voro dolda under muren. Rhezelius, F a 10: 1: 24 u, 55 s, 65 u; F l 1: 24 u, 55 a, 65 y. — Hadorph o. Leitz (B 501): 24 u, 55 a, 65 y. — Celsius: 24 u, 55 s, 65 u. — Dybeck har endast kunnat läsa runorna på stenens v. kant (r. 1—28); det övriga var på den tiden täckt. Bst i 7 r skadad; 24 u. »Skiljetecknen äro icke prickar, såsom i Bautil, utan streck.»

Ornamentiken är utomordentligt karakteristisk för Öpir, och ristningen bör utan tvivel räknas bland hans vackraste verk. Särskilt bör kanske framhållas den eleganta vågrörelse uppifrån nedåt, som den mindre ormkroppen gör, i viss mån en upprepning av det stora rundjurets slingor. Korset har en utsirad form, vilket hos Öpir är mindre vanligt. Högst uppe på stenen, ovanför runslingan, finnes en något osäkert tecknad figur, med runda ögon, långsträckt näsa och bågformig ansiktskontur. »Den avviker från tidigare kända masker på runstenarna och gör måhända snarare intryck av en starkt stiliserad djurmask, ett lejon» (Jansson). Också på ett par

andra runstenar, som på goda grunder tillskrivas Öpir (U 78 och 128), finnes ett ansikte ristat, i dessa fall tydligen ett människoansikte.

Tre söner ha låtit resa stenen efter sin fader. Om namnet *Styrbiörn* se Sö 339. De tre med *Por-* sammansatta mansnamnen höra till vikingatidens vanligaste.

1035. Tensta kyrka.

Pl. 64.

Litteratur: B 499, L 236, D 1: 229. J. Bureus, F a 6 s. 64 n:r 92 (Bureus' egen uppteckning), s. 128 n:r 87 (Caspar Cohl), F a 5 n:r 376, F a 1 s. 84; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 52, F l 1 n:r 25; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 71; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 397; Kyrkoinventarium 1829 (ATA); R. Dybeck, Reseberättelse 1864 (ATA); UFT h. 32 (1917), s. 349; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 97; J. Eriksson, Inventering av fornlämningar i Tensta sn 1928 (ATA).

Äldre avbildningar: J. Rhezelius, teckningar (i F a 10:1 och F l 1); J. Bureus, kopparstick (F f 6 n:r 157); J. Leitz och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 499); Dybeck (D 1: 229); O. v. Friesen foto (UUB).

Runstenen står rest på kyrkvallen 35 m. ÖSÖ om bogårdsgrinden. Ristningen är vänd åt V.

Stenen var känd redan av Bureus. Platsen anges vara: »I Tenstadha Kyrkedörr then ytre» (F a 6), »I Wåknhus dören» (F a 5). Caspar Cohl (F a 6): »I Woknehusdörren». J. Rhezelius: »Wåkenhus dören» (F a 10:1), »I Wåkenhusdören är denne» (F l 1). — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Tenstad wapnhusdör» (B 499: »Vapnhus dör»; L 236: »Vapenhusdörren»). — O. Celsius, som har granskat inskriften den 26 mars 1727, har ingen egen uppgift om platsen. — För uppgifter om runstenen i kyrkoinventariet 1829, i Dybecks reseberättelse 1864, i beskrivningen till Geologiska kartbladet »Salsta» 1871 och i inventeringsberättelsen 1928 se ovan U 1034. R. Dybeck, *Sveriges runurkunder* (1864): »Stenen upptogs förlidna sommaren ur södra vapenhusdörren och restes å kyrkvallen.» Stenen, som efterhand kommit att luta starkt bakåt, restes ånyo på samma plats 1950.

Rödgrå granit, med hårt, vackert gryt. Höjd 1,80 m., bredd 0,90 m. Stenen är tyvärr stympad; ett stort stycke har slagits av upptill på h. sidan. Ristningen har därigenom förlorat mycket, som var väsentligt för helhetsintrycket. Det har utan tvivel varit en mycket vacker sten. Också inskriften är defekt, i det att ett stort parti av början saknas. Ytan har flera ojämnheter. Den är även hårt sliten genom trampning, betydligt mera än U 1034, som legat mera skyddad i en mindre använd ingång. Trots detta är inskriften i stort sett tydlig. Den har ursprungligen varit djupt huggen.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Rhezelius och Celsius):

... kiät auk ... u rita stin þinaftir kuih faður sin si[kr]iþr at buanta si ...

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50

... ok ... [let]u retta stæin þenna æftir Kvig, faður sinn, Sigríðr at boanda si[nn].

»... och ... läto uppresas denna sten till minne av Kvig, sin fader, Sigrid efter sin man.»

Till läsningen: 1 **k** är tydligt. 2 **i** säkert men grunt. Någon bst kan icke spåras, och runan kan icke ha varit **r**, **u**, **m**, **f**, möjligen **l** eller **n**. 3 **a** har bst endast på hst:s h. sida. Intet sk efter 4 **t**. 5 **a** tydligt, men med bst endast t. v. Inga sk finnas mellan orden i denna inskrift. 10, 15 **i** är icke stunget. Bst i 12 **a** är kort, men tydlig. 25—28 **kuih** är fullt säkert. 29 **f** är svagt, särskilt bst. 37 **s** þ: övre stapeln tydlig och säker, den nedre svag; otydligast mellanstapeln. 38 **i** tydligt. 39 **k**: hst tydlig; ingen bst är numera synlig. Huruvida runan har varit **k** eller **h**, kan ej avgöras. Ytan är här svårt sliten. Detsamma gäller följande runa. 41—43 **iþr** är däremot tyd-